

«Поро пиалан улыт яндар шўман-влак:
нуно Юмым ужыт» (Мф. 5:8).

ШЎМ-ЧОН ЦВОЛЫК

МАРИЙ ПРАВОСЛАВНЫЙ ГАЗЕТ №1 14 МАРТ 2013 ЎЗ

Йошкар-Оласе да Марий Элысе Высокопреосвященнейший архиепископ Иоаннын благословитлымыже почеш

Йōратыме иза-шольо да ака-шўжар-влак!

Марий йылме дене каласыме Юмын шомак – Утарышын мемнан шўм-чоннам пенгыдемдаш пуймо кугу духовный порылык. Митрополит Вениамин Пуцек-Григоровичын благословитлымыже дене икымше марий грамматике возалтын. Тудын годсек мемнан кундемьште илыше чыла марий енлан шочмо йылме дене савыктыме Святой Возымашым лудаш йōн лийын.

Марий калыкым православий шўлыш дене волгалтарымаш историй Юмын чаманымыжын нимучашдыме келгытшым ончыкта да Юмын пўрымō мотор пўртүс ден айдеме деке Юмын йōратымышыжым почын пуа.

Кидышкыда налме кызытсе газет Христос деке нангайыше корно лийже.

Мый ўшанем, тиде савыктышыште марий калыкым сотемдарымаш историйым ужина. Тыгак тыште мемнан марий калыкын кызытсе жапыште духовно кушкын толмыжо, святой ача-влакын возен кодымышт да православийын икмыняр курым жапыште марий кундемьште погымо опытшо почылтеш.

Тиде изданий марий калыкын кōргō шўм-чон тўняжым волгалтараш полша, Христос деке пōртылта да Тудын дене пырля илаш пенгыдемда манын, ўшанем. Чыла еным волгалтарыше тиде мут мемнам чыланамат Христос дене пырля илаш тек уэмда да лишемда.

Йошкар-Оласе да Марий Элысе архиепископ Иоанн

Гавриил Яковлев

Тений, 25 мартыште, Морко кундем-ын да уло мари́й калыкын туныктышыжо, волгыдо корно дене наг гайыше священник Гавриил Яковле-вын шочмыжлан 170 ий темеш. Гаври-ил Яковлевич 1843 ийыште Козьмо-демьянск уездысе (кызыт Курыкмар-рий район) Куликал ялеш шочын. Казанский семинарийыште икмыняр жап тунеммеке, Пöртнур селаште йоча-влакым туныкташ тўнгалын. Иван Кедровын возымо курыкмарла букварьым тергаш полшен да шкежат кўчык священный историй ден катехи-зисым курыкмари́й йылмыш кусарен. 1871 ийыште Морко кундеммысе Унчо школышто пашам ышташ тўнгалын. Тиде жапыштак Шенше селаште Юмын Аван Казанский иконыжо лўмеш черкыште псаломщиклан тыршен.

Мари́й йоча-влаклан тудо пагы-тыште руш да церковно-славян йылме дене возымо книга почеш тунемаш моткоч неле лийын. Садлан Гавриил Яковлевич урокым чўчыкдын марла нангаен да книга-влакым марлаш кусарен шоген. Тудын возымо «Букварь для луговых черемис» кни-гаже олык мари́й-влакын икымше букварьышт лийын. Йоча-влакым туныктымаште тиде книга шке кугу пайдалыкшым ончыктен да мари́й йылмым вияндымаште шке кўкшö вержым айлен налын. «Религиозные верования черемис» книгажым Озан олаште шанче ен-влак кўкшын акле-ныт. Гавриил ача кусарыме пашаште шуко тыршен да тыгай книга-влакым луктын: «Священная история Ветхого Завета на лугово-мари́йском языке», «Священная история Нового Завета на лугово-мари́йском языке», «Божественная литургия Иоанна Златоуста» да молымат. Тунык-

тымо да книгаг кусарыме пашаже ушнен толмылан Гавриил Яковлевич-лан икана огыл окса премийым пуэныт, да тиде оксажым тудо Унчо школым чонымаште кучылтын.

Озан кумдыкысо да уло Юл кунде-мысе калык-влакын просветительже Николай Иванович Ильминский дене пенгыде кылым кучен. Калыкын чон-жым шочмо йылмын полшымыж дене волгалтарыме тудын йөнжым кучыл-тын, мари́й йоча-влакым туныктымаш-те кугу кўкшытыш шуын. Шуко ий Шенше могырышто тыршен да Юмын Шомакшым пырчым ўдымö гае ен-влакын чонешышт ўден. Лектышы-жым ме кызыт раш ужына: тиде кун-демшыште шке йылмым йöратыше, Юмылан келгын ўшаныше, шке кор-ныжым ончыкылык волгыдо илышыш виктарыше калык ила.

Марий калыкын просветительже

шуыныт да мемнан калык-лан чапым конденыт.

Арын черке ончылно, алтарь воктене, Гавриил Яковлевичын шүгар үмбалныже кызытат тумо ырес шога, ег-влак тушко толыт да вуйыштым сават. Тек Юмо тудын чонжым суапле верыште курымеш-лан лыпландарен ашна.

Христосын Шочмыжо лүмеш Арын черкын настоятельже иерей Николай.
А.Кольцовын фотожо.

Христосын Шочмыжо лүмеш Арын черке

Г.Я. Яковлев яра жапыштыже мукшым ончаш йоратен, олма сadyште түрлө сомылым куанен шуктен. Тиде пашалан ял калыкым кумылан ден да кертмыж семын нунылан полшен.

Илыме пытартыш ийлаштыже Гавриил ача Христосын Шочмыжо лүмеш святитлыме Арын черкыште служитлен. Ийготшо кугу лийын гынат, туныктымо пашажым чарнен огыл. Арын двух-классный училищыште, Овдасола ден Изи Корамас школлаште Юмын Законым туныктен. Калык коклаште Гавриил Яковлевич шкеж нерген поро шарнымашым гына коден. Вет тудо марий рвезе ден үдыр-влаклан волгыдо илышыш нантайыше шинчымаш корным почын. Тудын ту-немшыже-влак кокла гыч шагалын огыл наукашты, литературашты, мер пашаште кугу күкшытыш

Гавриил Яковлевын
шынден кодымо куэже

Священник Гавриил Яковлев «Букварь для луговых черемис» марла книган авторжо семын кумдан палыме. Тиде книга шуко гана савыкталтын, пытартыш гана – 1908 ийыште. Саде букварыште Гавриил ачана «Порым туныктымо шомакым» коден. Тудын дене тендамат палымым ыштена. Текстым букварысе возымо семынак кодена.

ПОРЫМ ТУНЫКТЫМО ШОМАК

«Айдеме-шамыч ончылно улшо пашатым гына огыл, чон дене шониметымат Юмо ужеш. Осал паша дечын гына огыл, осал шонимаш дечат шкендым арале.

Юмо тыйым шочыктен, куштен. Юмо тыйым шочмет годсек арален ашнен тема, Юмо тыланет тазалыкым пуа. Мо погет уло – чыла тидым Юмо пуэн.

Чыла пашаштет Юмо дечын польшымы йод.

Юмо тыланет порым ок шон о гын, иленат от керт.

Юмын порым ыштымыжым ит мондо.

Юмылан чон дене шонен рушарня еда да моло паирем кечылаште черкышке кошт; черкыште шып шоген, Юмым моктен мурымым, лудмым, сайым ышташ туныктымым колышт шого, ит мондо.

Ача-ават ваштареш нимогай осал мутымат ит ойло. Ачат-ават шонгеммеке, нуным ит орландаре.

Ача-аватын шомакыштым колыштмо гаяк, поп-шамычын, начальник-шамычын, мо-ло сай ег-шамычынат мутыштым колышт.

Шке дечет кугу ег-шамычым пагале, шке дечет изи ег-влаклан ласка, шыматыше лий, шке кидыштет улшо ег-шамычлан орлыкым ит кондо, йосым ит ыште.

Юмо каласен вет; шке лишылетым шкендым йоратыме гаяк йорате. Икте-

весым йоратена гын, Юмат мемнан дене ила. Еным йоратыше ег волгыдышто корным йомдарыде коштшо ег гай, еным ужын кертде коштшо ег пычкемыште корным йомдарен ег гай, шкеат

коштшо йомеш.

Те шкаланда ег сайым ыштыже манын шонеда гын, шкеат еглан сайым ыштыза.

Тыланет осалым ынышт ыште манын, шкеат осалым ит ыште.

Родо-шамычем, таг-шамычетым веле огыл, тыланет осалым ыштыше-шамычынат йорате, ит вурсо, сырен, осалым шонен ит кошт. Чылам йорате, чылалан сайым ыште, чыла ег-шамыч верчын, тыланет осалым ыштыше верчат Юмым сөрвалеле.

Колышо ег-шамычлан омса пусакеш пура (сыра) лег ежым шынден, мелнам ит кышке, пурам (сырам), аракам ит опто, коремеш колышылан кўварым, ўстелым ит ыште. Айдемын чонжо нимом ок коч вет, кап веле кочкеш, тыге ышташ пеш кугу язык. Юмын законышто чон кочкеш манын каласыме уке. Нунын чонышт верч Юмым сөрвалаш шўдымō веле уло. Колышо-шамыч верчын Юмым

сөрвалеле: Юмо нунын чоныштым чаманен, языкыштым кудалтен, пылпомышышто улшо кугыжанышыш пуртыжо.

Пашам ыштыде ит иле, пашам ыштыде илаш – язык. Юмын законышто тыге каласыме: пашам ыштыдыме айдемылан кочкашат язык.

Пашаде коштмашеш осал шонимаш ушышкет пура, Юмо ончылно тудо язык лиеш.

Йосō лиш гын, ит шорт, пиал лиш гын, ит куане: пиал курымаш огыл, южгунам ик жапыштак йомын кая.

Нужна еглан виет ситыме семын полшо. Моктен ит кошт. Чыла еглан сай поро лий.

Йодшо еглан каласе, шинчадыме айдемым туныкто, ойган еным шымаге, ласка лий.

Угышō лий, сырен ит кошт.

Шуко ит ойло. Тый дечет кугурак ег каласа гын, шомакышым ит пужо, ит локтыл.

Шке ойлымет шуэш гын, мом каласаш кўлеш, шонен каласе.

Керек-могай шомакымат шонен ончыде ит ойло; шинчыдыме шомакым шинчыше ег деч йодаш ит вожыл.

Нигунамат ондален ит ойло, керек-кунамат тор ойлен кошт.

Вашкен ит ыште, йолагай ит лий.

Егныным ит шолышт, шупшынат ит нал.

Ег деч налметым мōнггеш пу, еглан пуаш сōрыметым пу.

Юмын шўдымыжым йоратен ыштен шуктышо-шамычлан, егын шинча уждымым, пылыш колдымым, егын чон кōргыш пурыдымо сай илышым Юмо раеш йамдылен».

Н. ФЕДОСЕЕВА

ямдылен

Монда тугыме вашигый маи

Түрпө уна-влакым мемнан школна куанен вашиеш. А архиепископым - икымше гана!

Йошкар-Олан да Марий епархийын архиепископо Иоаннын толшашым ончыпгоч паленна, но чынжымак мемнан дек пурен лектеш манын, нигузат ушаныме шуын огып. Вет мемнан школна гайже республикыштына мучкыжо мыняре! ОПК (Основы православной культуры) предметым вудышө Г.А. Степанова ынде вич ий школыштына православный кружокым нангая. Директорна В.Г. Кашковын полшымыж геме моткоч поро шұлышан кабинетым келыштарен. Кабинетыште занятияым эртараш чыла йон уло. Палемдыме кечын, Рошто арня геч ончыч, Владыка - мемнан геме! Кажнынан чонышто кече ончале. Нимучашдыме куан шұм-чоннам вучкен. Йоча-влак чыла вере арален шогышо Суксо нерген сыпне мурым муралтышт. А вара паска мутланымаш Основы православной культуры кабинетыште эртыш. Патикумше классыште тунемше-влакат вашипымашке кумылын ушнышт. Отец Иоанн шке йоча ылышыж гычат пайдале случай-влакым шар-

налтыш, изи икшыве-влакымат мутланымашке моштен таратыш. Пагалыме уна-влак Шарнымаш да Чап залнам ончалыч.

Этнокультурный рудерна геме палыме пийыч. Нуно школна нерген куешнен порын каласышт... Мучашлан, уло Марий мландынан Юмыньенже, Владыка Иоанн, опыкмари мландынан благочинныйже Алексей Никитин, Арын селасе черкын настоятельже, иерей Николай Чузаев Иисус Христослан, Юмын Авалан да Николай Чудотворецлан моткен, аралтышым йодын кумалыч.

Шижде, кок шагатат эртен кайыш. А могай поро, чоным эмпыше шарнымаш ушешна да шумешна кодо.

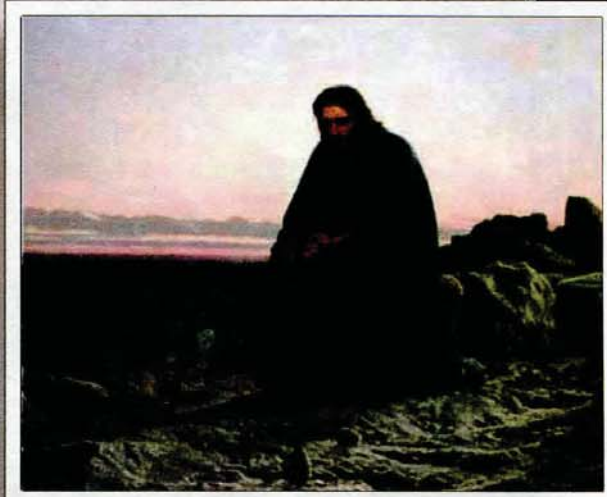
Ксения Васильева,
Звенигово район,
Чакмарий кыдалаш школ,
Авторын фотожо.

КУГУ ПҮТӨ

- ЧОНЫН

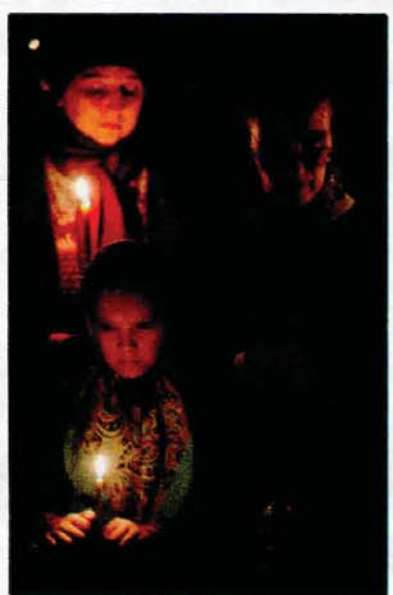
ШОШО ПАГЫТШЕ

Шергакан ака-шүжар, иза-шольо-влак!

Ме тендан дене ик эн поро да күлешан жапыш толын шуына. 18 мартыште Кугу пүтө (Великий пост) тўналеш. Черке поро авана семын мемнам ончылгоч тидлан ямдыла. Кугу пүтө жапым кузе пайдалын эрта-раш? Осал шонымаш дечын, кўргыштō чон ласкалык лийже манын, тўрлō-тўрлō сулык дечын кузерак аралалташ? Чыла нине йодышым икте-весым уло чон дене проститлыме годем веле рашемден кертына.

Ме икте-весым уло чон дене проститлена гын, тиде мыланна моткочак пайдале лиеш. Юмын поро мутшо шўмыштына аралалт

кодшаш. «Ен-влакын сулыкыш-тым кудалтеда гын, Пылпомышсо Ачада тенданымат кудалта. А ен

Кугу пүтө жапыште Юмо дечын Ефрем Сиринын молитва-же дене сōрвален йодман:

«Мыйын чонем Ашныше Юмо! Мыланем йогыла-ныме, ойганыме, чапле лияш тōчымō да кўлдымашым ойлыштмо шўлышым ит пу.

Шке айдеметлан, мыланем, яндарын ылыме, йн-ышō лийме, чытымаш да йōратымаш шўлышым пу.

Эй Юмо, Кугу Кугыжа! Мыланем иза-шольо-шамычым осалыш лукде ылышашым да шке языкеш ужын моштышашым пу. Тый вет моқтымо улат курым-курымеш. Аминь».

-влакын сулыкыштым огыда кудалте гын, Пылпомышсо Ачадат тендан языкдам ок кудалте» (Мф. 6,14-15). Айдемын ылыш корныжо шуко тўрлō уда койыш да сулык дене авалтеш. Юмын ончылно ме моткоч сулыкан улына. Садлан шкенам сулыкнам шижын, ме лишыл енна-влакым уло чон кумыл дене проститлышаш улына. Тыге ме ылыш корнынам волгалтарен колтена. Кугу пүтө жапыште шкенам кўлдымō мут, яжарланыме шонымаш, икте-весым ужмышудымаш, кōранымаш, осал да шакше койыш дечын аралалташаш да тыгай сулык ваштареш виян шогалшаш улына. Айдеме шке кōргō чон поянлыкшым, чапшым, моторлыкшым виянден колтышаш, Юмо дечын польшым вучен, тудын порылыкшым шкалан ойырен налшаш.

Тыгак Кугу пүтө жапыште ме шкенам сулыкнам касарышаш улына. Тидлан кажне кечын мōнгыштō кумалын, «Эрденысе» («Утренние») ден «Омо дене авалтме деч ончы-со» («На сон грядущим») молитва-влакым лудын, ончылгоч ямдылалт шогыман. Черкышке сулыкым касараш, причастийым подылаш кайыме деч ончыч «Последование ко Святому Причащению» молитвам лудман, лишыл ен дечын прощеныйым йодман, нунын дене келшен илаш ойым пидман.

Моло кечылаштат сулыкым касараш да причастийым подылаш шогалме дечын ончыч кум кече пүтōм кучыман. Черкыш кайыме кечын эрдене кочман да йўман огыл.

Протоиерей Леонтий.

АЙЫК ИЛЫШ- ЙҰЛА ВЕРЧ

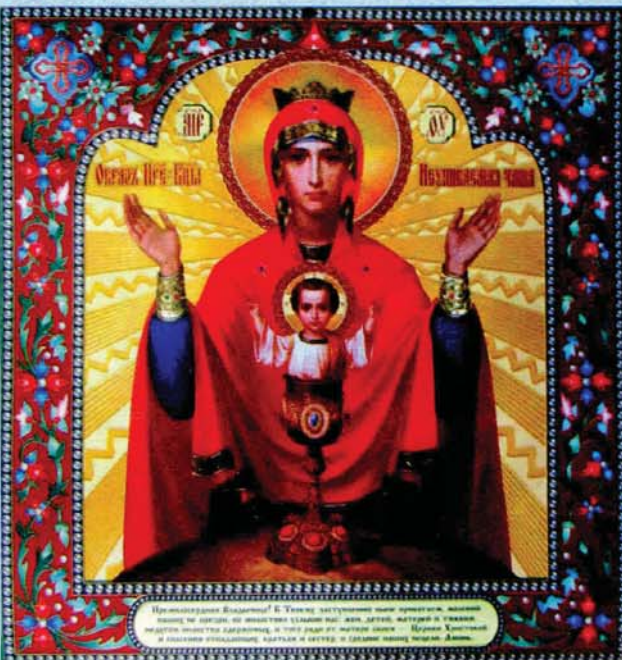
Царевококшайск олаште айык илыш-йұла верч 116 ий ончычак тыршаш тўналыныт. Озангысе обществын пѳлкажым мемнан олаште почаш манын, 1896 ий 1 июньышто

Озан губернатор кидпалыжым пыштен. 1897 ий 18 апрельыште Вараксинский Земской училищыште лудмо пѳлеман библиотеке кым почыныт, кугуракшылан Троицкий храмын священникше Алексей Петрович Азановскийым ойыренит. Библиотеке кыш историй, религий, сай койыш-шоктыш да ял озанлык нерген ятыр книга ден журналымшке окса дене чумыренит, рушарня еда священник-шамыч лудмашым эртареныт. Спирт лукмым да ужалымым чараш да айык илыш дене илаш шонышо мемнан олаште шуко уло манын, аралалт кодшо 1914 ийысе материалыште ончыкталтеш. Тыгай кумыл дене ен-влак 1917 ий марте иленит.

Йошкар-Оласе да Марий Элысе архиепископ Иоаннын благословитлымыже почеш 2005 ий 1 июньышто айык илыш-йұла верч шогышо православный общество ышталтын. Тудым Юмын Аван «Неупиваемая Чаша» иконыж лўмеш почыныт, икымше духовникше иеромонах

Иаков (Катков) лийын, а кызыт – иеромонах Серафим (Пасанаев). Арака йўмѳ чердене орланыше-влаклан полшаш манын, ийлан кум гана чудотворный икон

дене - Юмын Аван «Неупиваемая Чаша» иконыж дене, Римысе святой мученик Вонифатий ден преподобный Моисей Муринын иконышт дене - крестный ходым эртарат. Юмын Аван «Неупиваемая Чаша» иконыж ден святой мученик Вонифатийын иконыжым святой Иерусалим мландыш, Господьын Шўтарышкыже святитлаш коштыктеныт. Юмын Аван «Неупиваемая Чаша» иконыжо тыгак эше Серпухов олаште,

Высоцкий монастырьыште лийын. Йўын орланыше-влакым айык да таза илыш корныш пѳртылтышаш верч Йошкар-Оласе Православный рўдерысе часамлаште да епархийысе моло черкыште эре молбен лиеш, черле-влак дене посна мутланат, лекций лиеда, Марий Эл Республикысе наркологий диспансер дене кылым ыштыме. Польшым кычалше-влаклан палашышт адресым ончыктена: Йошкар-Ола, Вознесенский урем, 81-ше №-ан пѳрт, 154-ше кабинет; тел. 45-43-24, сот. 702163; сайт: <http://serafim.org.ru>. Чыла йодышым тушто рашемдаш лиеш.

ЕН ОЙЛЫМЫМ ОЙЛЕМ.

Порат села гыч рвезе Чечняште служитлен. Миномет дене нунын мogyрыш лўйкалаш тўналме годым туго вес салтак дене йыгыре лийын. – Снаряд пудештме годым мыйым 50 метр торашке пуйто нангаен пыштышт, а йолташемын кап ужашлажым бой эртымеке погеныт, – каласкален туго пѳртылме кыже.

Тиге утаралтмаш кѳ дене да кузе лиймым рашрак пален налмем шуэш.

Анастасия Чемякова.

Азъял-Пөтъял

Черке гыч

моло вер гычат. Ка- Валериян Семёнов ден лык шуко коштыман изак-шоляк Эдуард ден көра, просфорынат Владимир Евдокимовмы шуко ыштыман. Тиде тын полчымышт дене пашаште кызыт Ма- ыштыме корным эрыкташ рия Панкратова 30 ий тений тракторым налме. наре тырша. Паша- Кугу поран лиймекат чер- жым куштылемдаш кыш толаш эре корноуло. руашым нөштылмө машинам налме.

Черкына ялла деч тораште верланен, садлан 1985 ий марте тыште электротул лийын

Мария Панкратова ден Галина Прокопьева. Волжский район. А.Титовын фотожо

Святитель Гурий, Ка- 1985 занский епископ лүмеш черке шке черке 1896 ийыште шотшо дене почылтын. Икымше свя- түрлө инстан- щенникше Михаил Талан- цийлаште по- тов лийын. Варажым свя- ро канашым щенник шуко вашталтын. документ де- Кужу жап (1964-1983 ий- не келышта- лаште) тыште священник рен, транс- Владимир Аллин служит- форматорым лен. А 1983 ий гыч свя- чонгым. Туге щенник Владимир Заха- гынат элек- ров служитла. Тений тротулым та- Митрофорный протоие- чысе кече- рей Владимирын служит- мартеат чер- лаш тунгалмышлан 30 ий кышке пуртымо темеш. огыл, черке пелен

Мемнан черкыш түрлө верланыше ялла гыч толыт: кок Азь- пөртлаште веле- ял, Учмисола могыр гыч, тул уло. Пөтъял, Пүнчысола, Тош- Тыгак поро- нер, Карай вел гыч да йолташна-влак

Марий православный газет

Учреждение:

Йошкар-Оласе га Марий Элысе епархий.

Савыктыше: Кусарыше комиссий.

Редакцийын адресше: Йошкар-Ола, Вознесен- ский урем, 81, 224 каб., тел.: 45-39-54.

E-mail: marlagazet@mail.ru

Редакционный советым вуйлатыше:

иерей Николай Чузаев.

Тун редактор: А.Титов.

Компьютер гене погышо га келыштарыше: Д.Смирнов.

Редакций йодеш: газетым шала кышкылташ огыл. Лудынат—весьлан ну!